

Nr 277.

Av herr Samuelsson m. fl., med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om fattigvården.

Gällande fattigvårdslagstiftning är ett föga lyckat försök att på det nuvarande samhällets grund söka råda bot för några av de mest iögonfallande missförhållanden, som äro en direkt följd av den kapitalistiska ordningen. Utmärkande för nämnda lagstiftning liksom för så mycket annat socialt plåstrande är den byråkratiska och godtyckliga anda, som, vad de breda lagren vidkommer, bildar baksidan av den »gyllene frihet», som framhålles utgöra den ledande grundsatsen för det kapitalistiska samhällsskicket, men vilken frihet tyvärr ej är åtkomlig för annan än den, som genom förhållanden, över vilka han endast i ringa mån kunnat råda, kommit att ekonomiskt sett befinna sig på livets solsida.

Betecknande är också, att i det förslag till lösdrivares behandling, som nyligen blivit framlagt med anspråk att upphöjas till lag, alldeles samma om samhällsproblemens verkliga och innersta kärna ovetande eller okänsliga intressen gjort sig gällande, som voro tillskyndare av den år 1918 genomförda s. k. reformeringen av vår fattigvårdslagstiftning.

Under nuvarande förhållanden skulle sistnämnda lagstiftning gärna kunna lämnas åt sitt öde, det vill säga att för varje dag som går utgöra ett värtaligt bevis på det omöjliga att från sådana borgerliga utgångspunkter söka komma tillrätta med företeelser, som djupast bottna i den i förruttnelse och förvittring varande kapitalistiska samhällsordningen.

I 1918 års fattigvårdslag förekomma emellertid några bestämmelser, som redan den korta tid lagen varit i tillämpning visat sig innebära en sådan fara för den medborgerliga friheten och säkerheten, att en omedelbar rättelse måste anses i högsta grad påkallad. De avsedda bestämmelserna innehållas i lagens 71—73 §§.

De 71 och 72 §§ handla om de s. k. försumliga försörjarna. Det gäller här personer, som av lättja eller liknöjdhet försumma sin försörjningsplikt och som ej kunna förmås att, så länge de fritt få använda sina försörjningsmöjligheter, utnyttja dem på ett sådant sätt, att deras minderåriga barn eller hustru få erforderligt underhåll utan falla fattigvården till last.

De kunna enligt nämnda bestämmelser tvingas att å anstalt eller eljest utföra arbete åt samhället, som i deras ställe omhändertagit de anhöriga, samtidigt som de därunder avhållas från sitt förra oregelbundna liv och vänjas vid arbete. Angivna åtgärd innebär ett väsentligt ingrepp i den personliga friheten och kan i många fall vara jämförlig med undergående av fängelsestraff eller tvångsarbete å en statsanstalt.

Det ligger i sakens natur, att alldeles samma skäl, som gjort, att de åtgärder, samhället måste vidtaga för att genom frihetens förlust tvinga till rättelse en till brott förvunnen person, omgärdats med synnerligen starka garantier mot missbruk och rättskränkningar, böra i nämnda avseenden i ej mindre mån föranleda vidtagandet av sådana säkerhetsanordningar vid inskridandet mot de s. k. försumliga försörjarna, att ej till följd av godtycke, partiskhet eller bristande kompetens hos den beslutande myndigheten den personliga friheten utsättes för kränkningar. Såsom ifrågavarande bestämmelser blivit avfattade, måste dock sägas, att garantierna mot ett missbruk av rätten till föreläggande av arbetstvång äro i högsta grad otillfredsställande.

Rätt att förelägga någon arbete tillkommer sålunda vederbörande fattigvårdsstyrelse. Det bör vara en känd sak, att med den mycket växlande kvalité, som sammansättningen av en fattigvårdsstyrelse, särskilt å landsbygden, kan äga och med de starka och ofta bittra motsättningar, som socialt och ekonomiskt förefinnas mellan olika samhällslager och samhällsmedlemmar, en dylik anordning innebär föga garanti, att en dylik fråga alltid kan erhålla den omdömesgilla och opartiska behandling, som i möjligaste mån kan förebygga rättskränkningar. Exempel även från större samhällen hava ådagalagt, att ej heller där nämnda anordning kan anses vara i sådant avseende betryggande.

En betänkelig sak är även, att, oavsett om fattigvården upphört, den underhållsskyldige kan efter fattigvårdsstyrelsens eget skön kvarhållas å anstalten eller i arbetet en så lång tid som ända till ett år i en följd, om fattigvårdsstyrelsen anser sig hava grundad anledning antaga, att han ej skall söka efter förmåga försörja sig själv och sin familj.

Om den underhållsskyldige underlåter att ställa sig till efterrättelse fattigvårdsstyrelsens föreläggande att inställa sig till arbete, har, jämlikt 72 §, vederbörande polismyndighet att på styrelsens begäran meddela handräckning för hans inställande till arbete. Med vederbörande polismyndighet avses på landet landsfiskal och i stad magistrat eller poliskammare, där sådan finnes. Av motiven till fattigvårdslagen torde kunna utläsas, att polismyndighetens beslut om handräckning skall föregås av en sakkunnig prövning av de skäl, på vilka fattigvårdsstyrelsen grundat sin begäran, men finnas inga som helst föreskrifter meddelade om gången av handräckningsärendets handläggning hos polismyndigheten. Sistnämnda omständighet jämte den, med hänsyn till motiven till lagen, ofullständiga för att ej säga

felaktiga formulering av ifrågavarande bestämmelse om polismyndighetens skyldighet att meddela handräckning har gjort, att med undantag kanske endast för de större städerna allmänt den tolkningen av bestämmelsen är rådande, att polismyndigheten ej har att ingå i en saklig prövning av förutsättningarna för det av fattigvårdsstyrelsen meddelade arbetsföreläggandet, utan är skyldig att rent mekaniskt sätta i verkställighet styrelsens beslut. Långt mindre förekommer, att polismyndigheten genom förklarings infordran från den för åtgärden utsatte personens sida eller genom självständiga undersökningar rörande de faktiska förhållandena söker att, innan handräckningsbegäran bifalles, bilda sig en uppfattning om det berättigade i densamma. Till grund för handräckningsåtgärden har i regel polismyndigheten endast haft att tillgå fattigvårdsstyrelsens oftast mycket kortfattade protokoll angående arbetsföreläggandet. Ofta är personen boende i en annan del av landet och hava olika polismyndigheter att sinsemellan uppdelat förfarandet för handräckningens utförande. Det har sålunda förekommit, att en person utan misskund som en fånge transporterats från en ort till en annan för att, sedan han äntligen blivit i tillfälle visa det oberättigade i åtgärden, åter släppas, redan innan han införts å arbetsanstalten. Vad ligger det för mening uti, att, medan en för brott misstänkt eller häktad person är omgärdad med allehanda säkerhetsanordningar till förebyggande av kränkning av friheten, en medborgare, som misstänkes tillhöra kategorien »försumliga försörjare», skall äga så ringa skydd mot ett oberättigat ingrepp i den personliga friheten? Att ingreppet föranletts av »social välvilja» till hans eget bästa, torde ej kunna godtagas såsom en giltig grund.

Det må anmärkas, att fattigvårdsstyrelsens beslut om arbetsföreläggande ej kan överklagas samt att polismyndighetens handräckningsbeslut går i verkställighet oberoende av dess överklagande. Har en person oberättigat utsatts för en dylik handräckningsåtgärd, kan det dröja avsevärd tid, innan han i avbidan på den pappersprocess, som är utmärkande för det administrativa förfarandet, äger möjlighet återfå sin frihet.

Med avseende å polismyndigheternas kompetens och lämplighet att på ett för rättssäkerheten betryggande sätt fatta avgörande uti ifrågavarande ur skilda synpunkter synnerligen grannlaga handräckningsärenden måste sägas, åtminstone vad landsbygden beträffar, att anordningen ingalunda kan anses vara ur rättssäkerhetens synpunkt tillfredsställande. Redan polismyndighetens egentliga arbetsuppgift i och för sig måste föranleda därtill, att handhavandet av dessa ärenden ej kan tillvinna sig obetingat förtroende från den klass medborgare, som saken huvudsakligen berör. Därtill kommer, att på landsbygden landsfiskalerna, som tyvärr fortfarande i allt för stor utsträckning vid sidan av tjänsten syssla med handhavandet av enskilda affärer och advokatuppdrag, i många fall ej intaga den i förhållande till förefintliga ortsintressen fria ställning, som kan ingiva den för

åtgärden utsatte visshet om fullkomlig opartiskhet. Ofta måste landsfiskals-tjänsterna beklädas eller uppehållas av personer, som ej förvärvat sig den erfarenhet och mognad, som måste utgöra en förutsättning för ett riktigt avgörande av saken.

Den kommitté, som på sin tid utarbetade förslaget till 1918 års fattigvårdslag, hade även föreslagit, tydligen i känsla av det olämpliga uti att lägga avgörandet av handräckningsfrågan i händerna på polismyndigheterna, att vederbörande länsstyrelse skulle hava att därom besluta. Kommitténs förslag härutinnan följdes emellertid ej vid utarbetandet av den kungl. propositionen, utan bestämdes att avgörandet, om handräckning skulle beviljas eller ej, borde meddelas av polismyndigheten, i överensstämmelse varmed riksdagen fattade sitt beslut.

Enligt vår mening bör det i 71 och 72 §§ fattigvårdslagen omförmälda förfarandet anordnas så, att beslut om arbetsföreläggande ej må meddelas av fattigvårdsstyrelse utan av vederbörande länsstyrelse efter av fattigvårdsstyrelse gjord ansökan. Länsstyrelsen skall, före ärendets avgörande, bereda den underhållsskyldige tillfälle att bli va i saken hörd samt sörja för att fullständig utredning i ärendet äger rum. Arbetsföreläggandet får ej ayse längre tid än högst 6 månader, dock att fattigvårdsstyrelsen givetvis är berättigad att, om omständigheterna därtill föranleda, låta den arbetskyldige före den utsatta tiden lämna arbetsanstalten eller det honom eljest anvisade arbetet. Länsstyrelsen må även kunna, beroende på omständigheterna i det särskilda fallet, låta vid endast varning av den försumlige bero. Beträffande den närmare utformningen av förfarandet hänvisa vi till härvid fogade författningsförslag till ändring av 71 och 72 §§ i fattigvårdslagen.

Vi hålla före, att de som, i vilken samhällsställning de än äro, av lättja eller liknöjdhet ådragit dem, för vilka de äro försörjningsskyldiga, nöd, böra av samhället tillhållas att fullgöra sina skyldigheter. Man kan påstå, att i sådant hänseende myndigheterna även efter tillkomsten av 1918 års fattigvårdslag med de medel, som denna lag ställt till förfogande, i ett flertal fall ådagalagt en anmärkningsvärd efterlåtenhet. Särskilt gäller detta beträffande personer, som ej tillhöra de kroppsarbetande klasserna, utan äga andra sysselsättningar. Denna efterlåtenhet torde till icke ringa del kunna förklaras genom det i ovan anmärkta hänseenden otillfredsställande förfarande, som hos en del myndigheter föranlett en förklarlig obenägenhet att påtaga sig ett ansvar, som ej motsvaras av myndighetens auktoritet eller kompetens, medan däremot i andra fall samma brister i förfarandet givit anledning till allvarsamma kränkningar av den personliga friheten. Det bör kunna förväntas, att genom det av oss föreslagna förfarandet ifrågasvarande bestämmelser om arbetstvång skola visa sig medföra en betydligt

större effektivitet, samtidigt som säkrare garantier vinnas mot ett obehörigt tillämpande av desamma.

I 73 § i fattigvårdslagen innehålles bestämmelse om behandlingen av sådana lösdrivare, som på grund av sjukdom, ålder eller annorledes äro oförmögna till arbete. I densamma föreskrives, att den, som gjort sig förfallen till bettleri eller lösdriveri och blivit, på grund därav att han varit i behov av fattigvård, enligt 7 § lösdrivarelagen överlämnad till fattigvårdsstyrelsen och för vård intagen å fattigvårdsanstalt, ej är berättigad att lämna anstalten med mindre grundad anledning finnes att antaga, att han utanför anstalten skall ärligen försörja sig. Det anmärkningsvärda med denna bestämmelse är, att den ej angiver någon viss sluttid för den förlust av friheten, som intagandet å anstalten innebär, utan beror det uteslutande på fattigvårdsstyrelsens skön, huru länge frihetsförlusten skall fortfara. Om vederbörande hade kunnat bortdömas till tvångsarbete såsom lösdrivare, hade däremot förlusten av frihet måst bestämmas inom de tidslatituder, som finnas angivna i lösdrivarelagen. Det måste givetvis ingiva starka betänkligheter att tillerkänna fattigvårdsstyrelserna dylik möjlighet att på huru lång tid som helst låta en person vara berövad sin fritid. Fara för svåra rättskränkningar kan härigenom lätt uppkomma. Den personliga friheten måste dock för alla medborgare äga det värde, att ett ingrepp i densamma endast bör anförtrös åt sådana samhällsorgan, som i alla hänseenden kunna anses äga de därför erforderliga förutsättningarna. Även beträffande föreliggande fråga böra vara tillämpliga de erinringar, vi ovan framställt med avseende å den fattigvårdsstyrelse enligt 71 § tillerkända rätten att meddela arbetsföreläggande.

Så länge omhändertagandet av ifrågavarande kategori personer skall vara anförtrött åt fattigvårdsmyndigheter, måste fördenskull framstå såsom en tvingande nödvändighet, att sagda myndigheter i sina göranden och låtanden härutinnan äro underkastade en fortlöpande kontroll. Vi anse, att en sådan kontroll skulle kunna vinnas på det sätt, att i 73 § infördes en föreskrift därom, att den, som enligt nämnda paragraf av länsstyrelsen blivit överlämnad till fattigvårdsstyrelse och för vård intagen å fattigvårdsanstalt, ej må mot sin vilja kvarhållas därstädes längre tid än tre månader, länsstyrelsen dock obetaget att efter framställning av fattigvårdsstyrelsen och efter vederbörandes hörande förordna, att han skall ytterligare under viss av länsstyrelsen bestämd tid kvarhållas å anstalten (se 73 § i bilagda författningsförslag).

I anslutning till det ovan anförda få vi alltså hemställa,

att riksdagen måtte för sin del antaga bifogade som Bil. I betecknade förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om fattigvården den 14 juni 1918 samt i skrivelse

till Kungl. Maj:t avlämna förslaget med anhållan om dess upphöjande till lag.

Stockholm den 21 januari 1924.

Rob. Samuelsson.

H. Molander.

J. P. Dahln.

K. Kilbom.

Verner Karlsson.

Aug. Spångberg.

V. Herou.

FÖRSLAG

till

Lag om ändring i vissa delar av lagen om fattigvården den 14 juni 1918.

Härigenom förordnas att 71, 72 och 73 §§ i lagen om fattigvården den 14 juni 1918 skola erhålla följande ändrade lydelse.

71 §.

Om någon genom lättja eller liknöjdhet ådrager sitt minderåriga barn eller adoptivbarn eller sin hustru sådan nöd, att fattigvård enligt 1 § måste lämnas någon av dem, äge, även om fattigvården är allenast tillfällig, Konungens befallningshavande på ansökan av fattigvårdsstyrelsen samt efter det den underhållsskyldige blivit hörd och i övrigt vederbörlig utredning skett förordna att, därest ej vid varning bör bero, han skall inställa sig till och efter förmåga under viss tid ej överstigande sex månader fullgöra honom å fattigvårdsanstalt eller eljest anvisat arbete; dock med rätt för fattigvårdsstyrelsen att, om omständigheterna det föranleda, låta honom före den utsatta tiden lämna anstalten eller arbetet.

Genom det förelagda arbetets utförande anses han fullgöra honom åliggande skyldighet att ersätta kostnad för fattigvård, som under tiden må tilldelas hans minderåriga barn eller adoptivbarn eller hans hustru.

72 §.

Vederbörande polismyndighet har att på begäran meddela handräckning för inställande till arbete av den, som enligt 71 § därtill förpliktats, även som för återhämtnings- eller understödstagare eller försörjningspliktig, som olovligen avvikit från fattigvårdsanstalt, vara han varit intagen.

Dylik handräckning meddelas utan kostnad för fattigvårdsstyrelsen eller anstalten.

73 §.

Har någon, som gjort sig förfallen till bettleri eller lösdriveri men enligt gällande bestämmelser angående lösdrivares behandling ej kunnat dömas till tvångsarbete, blivit, på grund därav att han varit i behov av fattigvård, av Konungens befallningshavande överlämnad till fattigvårdsstyrelsen och för vård intagen å fattigvårdsanstalt, må han ej, med mindre fattigvårdsstyrelsen finner grundad anledning antaga, att han utanför anstalten skall ärligen försörja sig, lämna anstalten förrän efter tre månaders förlopp; Konungens befallningshavande dock obetaget att efter framställning av fattigvårdsstyrelsen och efter vederbörandes hörande förordna, att han skall ytterligare under viss av Konungens befallningshavande bestämd tid kvarhållas å anstalten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1924.
